МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ, СПОРТУ ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ
КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: Моніторинг ефективності управління об'єктами державної власності в Україні

Здобувача вищої освіти II курсу, МПАз-22-1 групи,
спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування,
освітня програма «Регіональне управління та самоврядування».

_____ Буряк Олександр Ігорович
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові)

Науковий керівник _____ Супруненко Світлана Анатоліївна, к.е.н., доцент, доцент кафедри

Керівник освітньо-професійної програми _____ Близнюк Андрій Станіславович, д.н.держ.упр., доцент, професор кафедри

Допущено до захисту за рішенням кафедри менеджменту та публічного управління
протокол від «25» серпня 2024 № 4

Т. в.о. завідувача кафедри менеджменту та публічного управління _____ Близнюк Андрій Станіславович, д.н.держ.упр., доцент, професор кафедри

Ірпінь – 2024

Реєстрація № 22 05.02.2024 _____

(дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки до захисту 19.01.2024 _____

(до захисту, на доопрацювання) (дата) (підпис)

Результат захисту 4 (добре) / 10 балів 19.02.2024 _____

(оцінка) (дата) (підпис)

Голова комісії: _____ Я. А. Варшавець

(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії:

_____ А. С. Кишнюк

(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ Н. В. Грабовенко

(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ М. В. Гусятинський

(підпис) (ініціали, прізвище)

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: голови комісії, членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1.Доповідь	від 0 до 10	8		Л. Варшавець
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 5	5		А.С. Бещинок
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 25	22		Н.В. Грабовенко
4. Апробація (участь у конференціях)	від 0 до 10	7		М.В. Гуляєвський
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	40		Ю.І. Сенько
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	80		

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЄКТС

Оцінка за 100- бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
80	B	4	19.02.2024	Л. Варшавець А.С. Бещинок Н.В. Грабовенко М.В. Гуляєвський Ю.І. Сенько

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЕКТС

Оцінка за 100-бальною	Оцінка за шкалою	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	Б	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	ЄХ	2 (незадовільно)

Факультет соціально-гуманітарних технологій та менеджменту
Кафедра соціальної філософії та управління
Спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування
Освітня програма «Регіональне управління та самоврядування»

Затверджую
Завідувач кафедри соціальної філософії та управління
_____ Л.В. Чупрій
«_____» грудня 2022 р.

Завдання на кваліфікаційну роботу
здобувачу вищої освіти
Буряка Олександра Ігоровича
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи
Моніторинг ефективності управління об'єктами державної власності в Україні
Затверджена наказом ректора від « 13 » 02. 2023 № 198
2. Строк здачі закінченої роботи 05.02.2024
3. Цільова установка

Мета роботи є нормативно-правовий аналіз та стан управління об'єктами державної власності в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у зв'язку з функціонуванням права державної власності в Україні.

Предметом дослідження є концептуальні засади вирішення теоретичних і практичних проблем права державної власності та його реалізації.

Базою дослідження визначено - Фонду державного майна України.

Вихідні дані до роботи

Перелік графічного матеріалу рисунки, таблиці, діаграми:. Рис. 2.1. Розподіл корпоративних прав держави у статутних капіталах ГТ за часткою, Рис. 2.4. Розподіл корпоративних прав держави, які перебувають в управлінні Фонду, за місцем розташування, *Таблиця 2.1.* Порівняльна таблиця кількості ГТ, пакети акцій (частки) у статутних капіталах яких належать державі, Рис. 2.3. Розподіл корпоративних прав держави, які перебувають в управлінні Фонду, за видами товариств, *Таблиця 2.2.* Порівняльна таблиця кількості ГТ, які мають перевести акції у бездокументарну форму та перебувають в управлінні Фонду, *Таблиця 2.3.* Топ-20 державних підприємств, які забезпечили виплати на користь держави, *Таблиця 2.4.*Топ-20 державних підприємств, які забезпечили відрахування частини чистого прибутку, Таблиця 2.5. Загальна кількість юридичних осіб, що діють на основі лише державної власності і належать до сфери управління відповідного суб'єкта управління, та державного майна, Рис. 2.5. Найбільша кількість юридичних осіб, які належать до сфери управління відповідного суб'єкта управління, тис., Рис. 2.6. Найбільша кількість державного майна, яке належить до сфери управління відповідного суб'єкта управління, тис., Рис. 2.7. Повноваження військових адміністрацій у сфері

управління майном , *Таблиця 2.6.* Характеристика застосування способів управління майном правового режиму воєнного стану.

Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань за кожним розділом) РОЗДІЛ 1.ТЕОРЕТИЧНІ А УПРАВЛІННЯ ОБ'ЄКТАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАСНОСТІ, 1.1. Інституційно-організаційні ч еволюція державного сектору в Україні, 1.2. Поняття та сутність управління об'єктами власності, 1.3. Фонд державного майна як суб'єкт управління об'єктами державної власності, АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ УПРАВЛІННЯ ОБЄКТАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАСНОСТІ В 2.1. Моніторинг діяльності Фонду державного майна України (управління корпоративними п державними підприємствами), 2.2. Управління майном в умовах військового стану в Україні, ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ОБ'ЄКТАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА МОЖ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ.

Календарний план виконання роботи

№ п/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи	Строк виконання		П
		За планом	Фактично	
1.	Вибір теми, вивчення літературних джерел, постановка проблеми та складання плану роботи	28.11.2022	28.11.2022	
2.	Підготовка першого розділу роботи та подання його керівнику	26.06.2023	26.06.2023	
3.	Підготовка другого розділу роботи та подання його керівнику	20.12.2023	20.12.2023	
4.	Підготовка третього розділу роботи та подання його керівнику	25.12.2023	25.12.2023	
5.	Підготовка вступу та формування висновків, списку літературних джерел. Оформлення роботи згідно вимог ДПУ та подання її керівнику	28.12.2023	28.12.2023	
6.	Доопрацювання робити з урахуванням зауважень керівника	до 20.01.2024	20.01.2024	
7.	Отримання відгуку керівника	29.01.2024	29.01.2024	
8.	Отримання зовнішньої рецензії	31.01.2024	31.01.2024	
9.	Попередній захист роботи	22.01.2024 23.01.2024 24.01.2024	24.01.2024	
10.	Перевірка роботи на унікальність	25.01.2024	25.01.2024	
11.	Допуск кваліфікаційної роботи до захисту зав.каф.	до 05.02.2024		
12.	Захист роботи	16.02.2024 19.02.2024 20.02.2024		

Дата видачі завдання « 14 » 01. 2023 р.

Керівник випускної кваліфікаційної роботи _____ (підпис) С.А. Супрунен (прізвище, ініціали)

Керівник освітньо-професійної програми _____ (підпис) А.С. Близнюк (прізвище, ініціали)

Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти _____ (підпис) О.І. Буряк (прізвище, ініціали)

ANNOTATION

Monitoring the efficiency of management of state-owned objects in Ukraine

The purpose of the qualification work is the regulatory and legal analysis and state of management of state-owned objects in Ukraine.

The tasks are defined as:

- to reveal the institutional and organizational factors and the evolution of the public sector in Ukraine;
- outline the concept and essence of management of state-owned objects;
- to show the peculiarities of the State Property Fund as a subject of management of state-owned objects;
- analyze the activities of the State Property Fund of Ukraine (management of corporate rights and state enterprises);
- to reveal the peculiarities of property management in the conditions of martial law in Ukraine;
- to show the European experience of managing publicly owned objects and outline the possibilities of its use in Ukraine.

The object of the study is social relations that arise in connection with the functioning of state property rights in Ukraine.

The subject of the study is the conceptual principles of solving theoretical and practical problems of state property law and its implementation.

The base of the research is determined to be the State Property Fund of Ukraine.

Based on the results of the research, conclusions were formulated and reasonable proposals were made.

Obtained results The theoretical propositions developed in the research have been brought to the level of concrete proposals that can be implemented in the domestic practice of state administration regarding the cooperation of authorities, as well as to ensure the teaching of the academic discipline "Public administration and administration", "State and regional administration".

The qualification work contains __70_ pages, 6 tables, 6 figures, a list of used sources from _40_items.

Keywords: state property, corporate law, state property, state property, state enterprise, State Property Fund.

The year of completion of the thesis is 2022-2024.

The year of job protection is 2024.

АНОТАЦІЯ

Моніторинг ефективності управління об’єктами державної власності в Україні

Метою кваліфікаційної роботи є нормативно-правовий аналіз та стан управління об’єктами державної власності в Україні.

Завданнями визначено:

- розкрити інституційно-організаційні чинники та еволюція державного сектору в Україні;
- окреслити поняття та сутність управління об’єктами державної власності;
- показати особливості діяльності Фонду державного майна як суб’єкту управління об’єктами державної власності;
- проаналізувати діяльність Фонду державного майна України (управління корпоративними правами та державними підприємствами);
- розкрити особливості управління майном в умовах військового стану в Україні;
- показати європейський досвід управління об’єктами публічної власності та окреслити можливості його використання в Україні.

Об’єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у зв’язку з функціонуванням права державної власності в Україні.

Предметом дослідження є концептуальні засади вирішення теоретичних і практичних проблем права державної власності та його реалізації.

Базою дослідження визначено - Фонду державного майна України.

За результатами дослідження сформульовано висновки та зроблено обґрунтовані пропозиції.

Одержані результати Розроблені в дослідженні теоретичні положення доведені до рівня конкретних пропозицій можуть бути реалізовані у вітчизняній практиці державного управління щодо співпраці органів влади, також для забезпечення викладання навчальної дисципліни «Публічне управління та адміністрування», «Державне та регіональне управління».

Кваліфікаційна робота містить 70 сторінка, 6 таблиць, 6 рисунків, список використаних джерел з 40 найменувань.

Ключові слова: державна власність, корпоративне право, державне майно, державна власність, державне підприємство, Фонд державного майна.

Рік виконання дипломної роботи 2022-2024.

Рік захисту роботи 2024.

ЗМІСТ

ВСТУП **10**

РОЗДІЛ 1.ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ОБ'ЄКТАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАСНОСТІ **13**

1.1. Інституційно-організаційні чинники та еволюція державного сектору в Україні 13

1.2. Поняття та сутність управління об'єктами державної власності 21

1.3. Фонд державного майна як суб'єкт управління об'єктами державної власності 24

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ УПРАВЛІННЯ ОБЄКТАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ **31**

2.1. Моніторинг діяльності Фонду державного майна України (управління корпоративними правами та державними підприємствами) 31

2.2. Управління майном в умовах військового стану в Україні 41

РОЗДІЛ 3. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ОБ'ЄКТАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ **51**

ВИСНОВКИ **57**

СПИСОК ВИКОРИСТАНИ ДЖЕРЕЛ **60**

ДОДАТКИ **65**

ВСТУП

Актуальність теми. За роки незалежності України в нашій країні сформувалися ринкові відносини, головною основою яких є відносини власності. І якщо сьогодні ми можемо говорити про рівність усіх суб'єктів права власності як про повноцінний і діючий конституційний принцип, то зрозуміло, наскільки складним і тривалим був процес його становлення. І державна власність зазнала чи не найсуттєвіших трансформацій у цьому процесі: У 1990-х роках державний сектор становив понад 90 відсотків української економіки. З розпадом Радянського Союзу та фактичним зникненням ланцюгів постачання і розподілу стало неможливо підтримувати, не кажучи вже про ефективне використання державної власності. Реформи, спрямовані на перехід від командно-адміністративної до ринкової економіки, посилили проблему націоналізації власності.

Державне управління характеризує стан суспільства, розвиток економічного життя та політичної системи. Держава, як найбільший власник, здійснює управління об'єктами державної власності та регулює трансформацію відносин власності в Україні.

Державна власність гарантує безпеку держави, досягнення державних цілей та задоволення суспільних інтересів і потреб. Управління у сфері відносин власності має здійснюватися з метою створення більш сприятливого середовища для функціонування і роботи органів державного сектору та встановлення показників ефективності.

При виборі методів та напрямів удосконалення управління державною власністю слід звернути увагу на його мету та основні завдання. Такими є: забезпечення захисту державної власності, раціональне та ефективне використання державного майна, збільшення кількості необхідного державі майна та покращення технічного стану основних фондів.

Історичний та логічний аналіз матеріалу за темою даного дослідження показує, що проблема трансформації відносин власності розглядається в дослідженнях вітчизняних та зарубіжних науковців вже кілька десятиліть. Хоча всі вони були написані в різні періоди суспільного розвитку, вони мають особливе наукове значення і не втратили своєї наукової цінності.

В останні роки, в період трансформації України, запровадження управління державною власністю в процесі приватизації значно розширило тематику досліджень, оскільки має значний вплив на наукове управління державною власністю, закономірності та принципи його розвитку та вдосконалення державної політики у цій сфері.

Проблеми управління державною власністю в Україні досліджувалися в працях українських вчених В. Голікова, С. Дорогунцова, Г. Ключикова, О. Пасхавера, О. Процківа, М. Чечетова. На жаль, питання розробки індикаторів для оцінки ефективності використання активів, що перебувають у державній власності, ще недостатньо досліджені.

Підприємства державного сектору економіки обмежені економічними та правовими рамками, несуть значно більше соціальне навантаження, ніж підприємства недержавного сектору, та мають мінімальну свободу підприємницької діяльності, що в деяких випадках робить їх менш конкурентоспроможними та менш ефективними, ніж приватні підприємства.

Метою кваліфікаційної роботи є нормативно-правовий аналіз та стан управління об’єктами державної власності в Україні.

Завданнями визначено:

- розкрити інституційно-організаційні чинники та еволюція державного сектору в Україні;
- окреслити поняття та сутність управління об’єктами державної власності;
- показати особливості діяльності Фонду державного майна як суб’єкту управління об’єктами державної власності;
- проаналізувати діяльність Фонду державного майна України (управління корпоративними правами та державними підприємствами);

- розкрити особливості управління майном в умовах військового стану в Україні;
- показати європейський досвід управління об’єктами публічної власності та окреслити можливості його використання в Україні.

Об’єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у зв’язку з функціонуванням права державної власності в Україні.

Предметом дослідження є концептуальні засади вирішення теоретичних і практичних проблем права державної власності та його реалізації.

Базою дослідження визначено - Фонду державного майна України.

Методи та інформаційна база дослідження.

Основними методами дослідження є монографічний, інституційний, історичний, логічний, аналіз і синтез, абстрагування та узагальнення, спостереження, морфологічний аналіз, структурно-функціональне моделювання та порівняльний аналіз.

Інформаційну базу дослідження становлять наукові публікації вітчизняних вчених, статистичні та інформаційні матеріали міністерств та органів державної влади України.

РОЗДІЛ 1.ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ОБ'ЄКТАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАСНОСТІ

1.1. Інституційно-організаційні чинники та еволюція державного сектору в Україні

Публічний сектор відіграє важливу роль в Україні з моменту здобуття незалежності в 1991 році. Однак досі тривають дискусії про те, як підвищити ефективність цього сектору шляхом удосконалення існуючої інституційної бази для його розвитку та подолання існуючих організаційних проблем, які сприяють виникненню корупційних ризиків та знижують рівень довіри до держави як серед бізнесу, так і серед різних соціальних кіл та груп. Триває. У нинішніх умовах ці ризики особливо загострюються через зростання впливу держави на економіку. Цей вплив зумовлений переважно обмеженнями, пов'язаними з поширенням пандемії COVID-19, і ще більше посилився через запровадження воєнного стану в Україні. Водночас значно актуалізувалися інституційні, організаційні та морально-етичні аспекти дослідження вищезазначеної проблематики, особливо в контексті підвищення якості людського та соціального капіталу.

За період національної незалежності України, яка була відновлена на початку дев'яностих років XX століття, наша держава пройшла низку важливих етапів розвитку, кожен з яких, у зв'язку з характером еволюції публічного сектору, мав свій специфічний вплив на різні сфери суспільно-політичного та економічного життя в країні.

«Так, на момент розпаду радянської імперії, Україна отримала у спадок частину суворо централізованої адміністративно-планової системи. Вона могла більш менш ефективно функціонувати тільки за умов збереження тих управлінських і господарських традицій і зв'язків, які існували в межах колись єдиного соціально-економічного комплексу, всі ланки якого були тісно

інтегровані між собою за допомогою відповідного інституційного середовища, що діяло у чітко визначених просторових межах. Основними стрижнями цього інституційного середовища були: компартійна і комсомольська номенклатура (від ЦК КПРС та ЦК ВЛКСМ до парторгів і комсоргів у локальних організаціях та установах); партійно-господарський актив (до його складу входили так званий "червоний директорат", голови колгоспів і радгоспів, профспілкові лідери, керівники наукових установ і медичних закладів тощо); силовий апарат (КДБ, МВС, прокуратура, суди, армія) та інші інституції» [33].

Водночас особливістю інституційної системи, створеної в радянський період, було те, що неформальні інституційні процеси відігравали важливу роль у функціонуванні всіх сфер суспільного, політичного та економічного життя. Таким чином система централізованого планування змогла отримати низку ефективних запобіжників, які не допустили її повного розпаду.

«Проте своєрідною "платою" за це стала деформація морально-етичних засад розвитку суспільства. Всім, хто жив того часу, добре відомі "життєві мудрості", як "закон, що дишло – куди повернеш, туди і вийшло"; "краще – ворог хорошого"; "робота не вовк – до лісу не втече"; "байдуже, що робити, лиш би нічого не робити"; "легко прийшло – легко пішло" та ін» [24].

Таким чином, можна сказати, що на першому етапі розвитку пострадянської незалежної української держави основи її інституційної системи були сформовані на фундаменті радянських інститутів, які поступово змінювалися під впливом нових політичних та економічних реалій, зокрема, в процесі закладання основ ринкової економіки. Це є підставою для визначення цього етапу як "періоду переходу радянської системи до ринку".

«Він тривав приблизно 10 років (десь до кінця XX ст.), характеризуючись виникненням численних інституційних пасток*, що знижували ефективність трансформаційних процесів у державному секторі. Інституційну сутність цього періоду найкраще відображають ті тенденції, що відбувалися у сфері роздержавлення та приватизації власності, коли за

формою нібито проходило становлення інститутів ринкової економіки, а за змістом – здійснювалася фактична латентна реінкарнація квазірадянської системи господарювання, яка згодом трансформувалася у клановo-олігархічну.

На момент відновлення державної незалежності України у 1991 р. у країні налічувалось 45 тис. невеликих та 18 тис. великих і середніх державних підприємств, на яких працювало майже 95 % населення (лише 3 % працівників були задіяні у приватному секторі економіки). Власність, що підлягала приватизації, оцінювалась у сотні мільярдів доларів» [40].

«Уже після першого етапу активного реформування відносин власності в Україні (1991-2000 рр.) частка підприємств державного сектору була скорочена до 5,1 %, а чисельність їх працівників – до 30 % (обсяг реалізованої ними продукції становив не більше 20 % від загального обсягу реалізації у країні)» [39].

На другому етапі, який можна назвати періодом "важких інституційних експериментів" (2000-2013 рр.), домінуюча роль неформальних інститутів, яка переважала в попередній період, фактично вкоренилася в державному секторі національної економіки. Водночас в адміністративній системі почали вкорінюватися етичні стандарти інституційної поведінки, характерні для клановo-олігархічної системи. Це було пов'язано насамперед з корупційними механізмами фіскально-бюджетного розподілу та перерозподілу власності, закритою системою добору кадрів на керівні посади в державних установах і на державних підприємствах, а також зі зростанням впливу великих корпорацій на політичні партії та судову систему.

Третій етап (2014-2021 рр.) став періодом поступової адаптації українських інституцій, що регулюють розвиток державного сектору, до вимог і стандартів ЄС. Відбулася низка формальних інституційних змін, включаючи розвиток правоохоронних та антикорупційних органів, судової системи, місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства,

запровадження реформ у сфері охорони здоров'я та освіти, а також перші реальні кроки на шляху до децентралізації.

«Станом на 2021 р. питома вага кількості суб'єктів господарювання державного сектору в економіці України буза зменшена до 4 %, чистий дохід від реалізації його продукції не перевищував 7,7 %, а показник середньої вартості необоротних та оборотних активів становив 19,3 % від загального у країні. Зайнятість у державному секторі скоротилася приблизно до 15 %. Як наслідок, його сумарна питома вага змінювалася в межах 10 % (найбільшою вона залишалася: у професійній, науковій і технічній діяльності (56,4 %), у сфері мистецтва, спорту, розваг та відпочинку (31,5 %), у постачанні електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (29,3 %), на підприємствах транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності (25,4 %), а також у промисловості – 10,8 %)» [29].

Враховуючи особливості функціонування державного сектору України протягом усього процесу його еволюції, починаючи з 1991 року, до основних чинників та важелів інституційно-організаційного впливу на розвиток цього сектору слід віднести, головним чином, наступні моменти. Якість формальних інститутів, які визначають, з одного боку, порядок і характер націоналізації та приватизації власності, а з іншого - механізми управління державними підприємствами; вплив неформальних інститутів на використання майна державних підприємств та установ (у тому числі на отримання кредитів). Ці інституційні чинники відіграли певну роль у формуванні домінуючих механізмів на всіх рівнях функціонування державного сектору.

«Відповідно, ці механізми визначали морально-етичні засади розвитку досліджуваного сектору, впливаючи цим самим на ефективність використання ним наявних людських, матеріально-технічних і фінансових ресурсів. Наприклад, на першому етапі (1991-2000 рр.) переважали неформальні інституційні чинники перерозподілу державної власності, унаслідок чого виник феномен вітчизняного олігархату, який розвивався в

руслі морально-етичних засад ринку закритої конкуренції (або ринку групової анархії чи групового егоїзму), для якого характерна низька ефективність використання ресурсів через тотальну монополізацію та картелізацію ринків» [27].

Більше того, неконкурентна трудова етика вбила бажання приватних підприємців та домогосподарств підвищувати власну конкурентоспроможність та ефективність за рахунок інновацій, що призвело до стрімкого зниження ефективності використання наявних ресурсів не лише в державному секторі, а й за його межами.

На другому етапі (2001-2013 рр.) ситуація ускладнилася, і у відповідь на прогалини в системі інституційного регулювання державного сектору почали діяти неформальні інститути соціального захисту, такі як інституційні мутації та опортуністична поведінка населення. Як наслідок, корупція та тіньова економіка набули в Україні значного поширення. Водночас відбулася деформація стандартів етичної поведінки державних службовців, керівників державних підприємств та осіб, відповідальних за освіту, науку, медицину, культуру та місцеве самоврядування.

Спроби змінити цю ситуацію посилилися після 2014 року, коли Україна вступила в третій етап еволюції публічного сектору. У цей час багато молодих людей, які пережили Революцію Гідності та війну на сході, прийшли на роботу в органи державної влади та місцевого самоврядування, на державні підприємства та в наглядові ради цих підприємств. Адміністративна та регіональна реформи за зразком розвинених країн, реформа охорони здоров'я та створення низки антикорупційних органів мали на меті наблизити Україну та її державний сектор до інституційних та морально-етичних стандартів цивілізованого світу.

Однак успіх цих реформ часто гальмувався низькою якістю персоналу та недостатньою підтримкою з боку громадськості. Інституційні та організаційні зміни, пов'язані з реформуванням однієї частини державного сектору, часто мали негативний вплив на розвиток інших частин. Наприклад,

збільшення адміністративної та фінансової автономії органів місцевого самоврядування зменшило бюджетний потенціал для розвитку закладів освіти та охорони здоров'я в багатьох громадах.

Спроби запровадити сучасні інституційні механізми для забезпечення ефективної роботи державних та комунальних підприємств викликали велике обурення серед населення через високі зарплати керівників цих підприємств та зростання боргового навантаження на місцеві фінанси.

Нарешті, інституційні реформи, розпочаті на цьому етапі, не вдалося завершити через запровадження воєнного стану в Україні у зв'язку з масштабним вторгненням Росії та Білорусі. Тому сьогодні необхідно шукати нові шляхи вдосконалення інституційного середовища для розвитку публічного сектору в Україні на нових морально-етичних засадах. З одного боку, необхідно враховувати нагальні потреби держави в умовах воєнного стану, з іншого - провести інституційні зміни, які забезпечать створення інституційної основи для довгострокового розвитку публічного сектору, починаючи з етапу післявоєнної відбудови.

Перш за все, слід звернути увагу на необхідність зміни пріоритетів державної бюджетної політики в цьому контексті. Замість традиційного акценту на соціальних функціях, основна увага має бути зосереджена на секторі безпеки. Натомість соціальні видатки мають бути радикально скорочені, а основна частина цих видатків має бути замінена виплатами на основі програм громадських робіт, які мають здійснюватися переважно з місцевих бюджетів. Водночас, з метою підвищення фіскальної спроможності цих бюджетів, місцеві органи влади повинні бути уповноважені адмініструвати місцеві податки та збори.

Крім того, соціальні видатки, що фінансуються за рахунок державних (законодавчих) гарантій (наприклад, проїзд у громадському транспорті для пільгових категорій громадян, місцеві податки та місцеві податкові пільги), мають бути звільнені від оподаткування. По-друге, слід запропонувати нову інституційну парадигму розвитку державних підприємств. Вона має

базуватися на відмові від пострадянського стереотипу управління державною власністю та переорієнтації економіки на розвиток, заснований на ринковій конкуренції.

Іншими словами, державні підприємства та державні організації повинні бути позбавлені всіх привілеїв у порівнянні з приватними підприємствами. Більше того, якщо такі підприємства є збитковими, вони мають бути виставлені на публічний продаж, навіть за символічними цінами (звісно, за умови уникнення ризиків, пов'язаних з фінансовою експлуатацією та штучним банкрутством державних підприємств з метою відкритого та дешевого скуповування їхніх активів).

Іншим важливим аспектом нової інституційної парадигми управління державними підприємствами в Україні є безпековий контекст з огляду на реалії часу.

Зокрема, експерти вказують на нагальну необхідність ліквідації неефективних державних монополій, таких як "Укроборонпром". Адже 60% підприємств "Укроборонпрому" - це малі та середні підприємства, половина з яких втратили свою актуальність для потреб збройних сил. Більше того, підприємства зі зношеністю основних фондів понад 50% складають 70% контингенту, а підприємства зі зношеністю понад 80% - 25%.

«До складу Концерну також входить велика кількість фінансово нестабільних підприємств, включаючи підприємства, які вже перебувають у стані банкрутства. Основний контингент працівників підприємств Укроборонпрому – люди віком понад 60 років. Дохід на одного працівника його підприємств у 20 разів менший, ніж по галузі у світі, насамперед через надлишковий персонал та низьку куль туру виробництва. До того ж не можна оминути увагою того беззаперечного факту, що концентрація в одних руках функцій замовника, виконавця і контролера завжди призводить до інституційної деградації та моральноетичних деформацій, зокрема корупції» [37].

«По-третє, сьогодні дедалі більшої актуальності набуває впорядкування інституційного простору розвитку державного сектору в науково-освітній сфері. Зокрема, гостро постало питання відмови від прямого контролю якості операційної діяльності закладів вищої освіти та наукових установ з боку державних інституцій, на кшталт НАЗЯВО, та перехід до об'єктивного оцінювання результатів навчання за допомогою інституційних інструментів типу ЗНО. При цьому фінансування закладів науково-освітньої сфери має насамперед залежати від попиту на їх послуги, а не від характеру розподілу бюджетних коштів чиновниками. З цього приводу варто прислухатися до думок експертів, які вказують на ризики нинішньої системи ліцензування в науково-освітній сфері. Передусім це стосується акредитації, яка стала де-факто обов'язковою. А коли вона є фактично обов'язковою в умовах існування НАЗЯВО, яке створено в тому порядку, у якому воно було створене, – то це призводить до справді небезпечних наслідків» [12].

По-четверте, рекомендується системно розвивати інституції, які сприятимуть ефективному функціонуванню державного сектору в енергетиці. Це стосується як сприяння процесу активізації "зеленої енергетики" та суттєвого зниження корупційних ризиків, так і запровадження прозорих механізмів функціонування підприємств атомної, теплової та гідроелектроенергетики та енергосервісних компаній.

Зокрема, дуже тривожним сигналом у цьому плані є рішення про одночасну передачу 26 регіональних компаній-операторів газорозподільних систем (облгазів) в управління державній компанії "Чорноморнафтогаз", яка входить до складу НАК "Нафтогаз України". Зрештою, під приводом "запобігання ризику виникнення надзвичайних ситуацій в енергетичному секторі" може відбутися непрозорий перерозподіл власності на користь тих, чия здатність забезпечити ефективне використання приватизованого майна (принаймні в умовах відкритої конкуренції) викликає великі сумніви.

Державний сектор в Україні пройшов довгий еволюційний процес, в ході якого його частка значно скоротилася. Однак сьогодні він продовжує

відігравати важливу роль, принаймні в багатьох секторах національної економіки. Більше того, в умовах воєнного стану важливість ефективного функціонування цього сектору зростає. Для цього необхідно подолати негативні стереотипи, що призводять до зниження ефективності, особливо на державних підприємствах та підприємствах державної форми власності, а також підвищити якість інституційного забезпечення в частині морально-етичних аспектів ділової поведінки.

Пріоритетними напрямами реалізації відповідних реформ є визначення нових бюджетних пріоритетів відповідно до політики лібералізації та децентралізації, модернізація інституційної парадигми державних підприємств, ринкова трансформація існуючої системи інституцій у науково-дослідницькому та освітньому секторах, а також покращення інституційного середовища державного сектору в енергетиці.

1.2. Поняття та сутність управління об’єктами державної власності

«Поняття «державна власність» та «державне майно» широко використовується як в законодавчих актах та і в наукових. Потреба комплексного аналізу власності як економічного інституту пов’язана з необхідністю розробки нових інструментів економічної політики, які б відповідали тим соціально-економічним умовам, що склались на сьогоднішній день в Україні – враховуючи досвід перетворень, інтереси всіх суб’єктів, специфіки об’єктів та середовища їх функціонування» [35].

«У літературі однозначного визначення державної власності не існує. Деякі автори під державною власністю розуміють: «частина народного надбання, яке залучене в економічний оббіг»» [32]. «У статті 141 Господарського кодексу йдеться про державне майно» [10]. «Враховуючи зазначене можна стверджувати, що державна власність і державне майно є синонімами. В науковій літературі досліджено низку чинники, які впливають

на державне управління наявними ресурсами, зокрема державною власністю» [10].

«Верховна Рада України 21 вересня 2006 р. прийняла Закон України «Про управління об’єктами державної власності» за № 185-V, що відповідно до Конституції визначає правові основи управління об’єктами державної власності, визначає об’єкти управління державної власності, коло суб’єктів та їх повноваження щодо управління цими об’єктами» [13; 21].

Закон "Про управління об'єктами державної власності" складається з цього Закону, Господарського кодексу України, Закону України "Про захист економічної конкуренції", інших законів України, які можуть передбачати особливості управління окремими об'єктами державної власності або видами державного майна, та інших нормативно-правових актів з питань управління об'єктами державної власності. Закон уніфікує правила управління об'єктами державної власності, розпорошені в різних нормативно-правових актах (переважно статутах), а також запроваджує нові правила, по-новому визначає об'єкти управління та перерозподіляє їхні повноваження. Відповідно до Закону, управління об'єктами державної власності визначається як "здійснення Кабінетом Міністрів України та уповноваженими ним органами, а також іншими органами, визначеними законами України, в межах, встановлених законами України, повноважень щодо реалізації прав держави стосовно володіння, користування і розпорядження зазначеним майном з метою задоволення державних та суспільних потреб". Визначено як "використання".

«Об’єктами управління державної власності є:

− майно, яке передане казенним підприємствам в оперативне управління;

− майно, яке передане державним комерційним підприємствам, установам та організаціям;

− майно, яке передане державним господарським об’єднанням;

− корпоративні права, що належать державі у статутних капіталах господарських організацій;

− державне майно, що забезпечує діяльність Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України;

− державне майно, передане в оренду, лізинг;

− державне майно, передане та/або створене (збудоване) на підставі договору, укладеного в рамках державно-приватного партнерства (у тому числі концесійного договору);

− державне майно, що перебуває на балансі господарських організацій і не увійшло до їх статутних капіталів або залишилося після ліквідації підприємств та організацій;

− державне майно, передане в безстрокове безоплатне користування Національній академії наук України, галузевим академіям наук;

− безхазяйне та конфісковане майно, що переходить у державну власність за рішенням суду» [13; 22] .

Стаття 4 Закону визначає органи управління об'єктами державної власності наступним чином: Кабінет Міністрів України; Фонд державного майна України; міністерства та інші органи виконавчої влади; органи, що здійснюють управління об'єктами державної власності відповідно до повноважень, визначених спеціальним законодавством; державні господарські організації, державні холдингові компанії та інші державні суб'єкти господарювання; державні юридичні особи, що здійснюють управління об'єктами права державної власності, юридичні та фізичні особи, які виконують функції, Національна академія наук України та галузеві академії наук.

Управління об'єктами державної власності на загальнодержавному та регіональному рівнях не тільки створює розумний баланс між різними формами власності, а й забезпечує ефективну взаємодію державного і недержавного секторів та дотримання встановлених державою і визначених законодавством умов діяльності.

Таким чином, держава є власником відповідного майна і зберігає за собою це право, дотримуючись при цьому принципів ринкової економіки та передаючи з часом право і повноваження з управління майном комерційним структурам, які використовують це майно у власних інтересах. При цьому мають бути дотримані інтереси держави у вигляді отримання доходів до бюджету та забезпечення використання державного майна для вирішення суспільно значущих завдань. Держава також повинна використовувати власність для проведення антимонопольної політики, розвитку підприємницької ініціативи, ринкової конкуренції тощо.

1.3. Фонд державного майна як суб’єкт управління об’єктами державної власності

«Фонд державного майна України (далі - ФДМУ)є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, що реалізує державну політику у сфері приватизації, оренди, використання та відчуження державного майна, управління об'єктами державної власності, у тому числі корпоративними правами держави щодо об'єктів державної власності, що належать до сфери його управління, а також у сфері державного регулювання оцінки майна, майнових прав та професійної оціночної діяльності. Фонд державного майна України відповідальний перед Президентом України. Діяльність Фонду державного майна України спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Особливості спеціального статусу Фонду державного майна України визначаються Конституцією та законами України, актами Президента України і полягають в особливому порядку призначення на посаду та звільнення з посади Голови Фонду державного майна України» [33].

«До основних завдань Фонду державного майна України належать: 1) реалізація державної політики у сфері приватизації, оренди, використання та

відчуження державного майна, а також у сфері державного регулювання оцінки майна, майнових прав та професійної оціночної діяльності; 2) організація виконання Конституції та законів України, актів Президента України і Кабінету Міністрів України, інших актів законодавства та здійснення контролю за їх виконанням; 3) управління об'єктами державної власності, зокрема корпоративними правами держави у статутних капіталах господарських товариств, щодо яких прийнято рішення про приватизацію та затверджено план розміщення акцій; товариств, утворених у процесі перетворення (у тому числі шляхом корпоратизації) державних підприємств, що належать до сфери його управління, а також товариств, утворених за участю Фонду державного майна України; 4) захист майнових прав державних підприємств, а також державних пакетів акцій (часток), що належать до сфери управління Фонду державного майна України на території України; 5) здійснення контролю у сфері організації та проведення приватизації державного майна, відчуження державного майна у випадках, встановлених законодавством, передачі державного майна в оренду та користування; повернення у державну власність державного майна, що було приватизоване, відчужене або вибуло з державної власності з порушенням законодавства; управління корпоративними правами держави, які перебувають у сфері його управління; 6) державне регулювання у сфері оцінки майна, майнових прав та професійної оціночної діяльності; 7) сприяння процесу демонополізації економіки і створенню умов для конкуренції виробників; 8) співробітництво з міжнародними організаціями у реалізації державної політики у сфері приватизації, оренди, використання та відчуження державного майна у межах покладених на нього повноважень, управління корпоративними правами держави, а також у сфері державного регулювання оцінки майна, майнових прав та професійної оціночної діяльності» [30] .

У лютому 2023 року Національні Збори прийняли за основу Закон № 8250 про оптимізацію структури ФДМУ. Законопроєкт передбачав цілісне

об'єднання ФДМУ та зміну порядку призначення і звільнення його представників.

Потреба у зміні структури Фонду збіглася з необхідністю вирішення проблеми управління конфіскованими російськими активами. Закон не дає чіткої відповіді, хто буде здійснювати такі повноваження на постійній основі, натомість дозволяє Уряду обирати тимчасового зберігача таких активів з числа органів державної влади.

У законопроекті 8250 народні депутати запропонували надати ці повноваження ФДМУ, оскільки уряд поклав на ФДМУ тимчасове управління конфіскованими активами для задоволення потреб держави у подальшій приватизації та оренді.

«Структура Фонду держмайна складається із центрального апарату та 12 регіональних відділень, які є окремими юридичними особами. Такий статус наділяє регіональні відділення ФДМУ повноваженнями у різних сферах діяльності відомства, зокрема:

приймати рішення про приватизацію об’єктів державної власності;

управляти корпоративними правами держави;

виступати орендодавцями державного майна;

укладати контракти з керівниками державних підприємств;

укладати та вносити зміни до договорів» [30; 32].

Керівник регіонального відділення призначається на посаду за погодженням з головою обласної державної адміністрації та звільняється з посади головою Фонду, що не відповідає вимогам Закону України "Про регулювання діяльності центральних органів виконавчої влади".

«Не узгоджується із Законом «Про центральні органи виконавчої влади» і порядок призначення та звільнення заступників керівника ФДМУ. Вони призначаються на посаду за поданням Прем’єр-міністра України та звільняються з посади Президентом України» [30].

«Порядок призначення та звільнення Голови ФДМУ також є суперечливим, адже не відповідає вимогам статті 85 Конституції України. Зараз це робить Президент за згодою Верховної Ради» [32].

«В Законі України «Про санкції» пропонується встановити, що накладення на активи арешту, встановлення щодо них мораторію чи будь-яких інших обтяжень (заборони розпоряджатися або користуватися ними), а також перебування таких активів у заставі не перешкоджає стягненню цих активів у дохід держави як санкції» [32].

Рішення Вищого антикорупційного суду про застосування санкцій у день набрання ним законної сили надсилається до Фонду державного майна України для визначення порядку та способу його реалізації. Активи, на які накладено арешт, підлягають передачі до Фонду державного майна України протягом п'яти робочих днів з дня набрання законної сили зазначеним рішенням суду.

Фонд державного майна України здійснює управління зазначеними активами та реалізує їх у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Кошти, отримані від продажу, перераховуються до Фонду для здійснення заходів з ліквідації наслідків збройної агресії.

При цьому Кабінет Міністрів може прийняти рішення про визначення інших органів державної влади, організацій державного сектору або органів військового управління суб'єктами управління підсанкційними активами.

Зміни щодо передачі підсанкційних активів до ФДМУ набувають чинності через три місяці з дня набрання чинності законом.

Структура управління ФДМУ

В остаточній версії законопроекту збережено положення про скасування юридичної особи регіональних відділень ФДМУ; регіональні відділення ФДМУ залишаться в структурі Фонду державного майна, але ці зміни позбавлять їх частини повноважень, зокрема прийняття рішень та укладення договорів щодо розпорядження державним майном.

Варто зазначити, що це вже не перша реструктуризація регіональних відділень: У 2019 році ФДМУ об'єднає 23 регіональні відділення в 11 нових організацій, кожна з яких буде виконувати доручення Уряду та розширить сферу своєї діяльності на кілька областей.

Депутати мають намір частково узгодити закон про Фонд державного майна із законом про регулювання діяльності державних службовців та центральних органів влади. Пропонується ввести посаду керівника державної служби в Нацагентстві з питань держмайна. Ця особа здійснюватиме повноваження у питаннях, пов'язаних з організацією роботи державної служби та інших працівників Фонду, в тому числі призначатиме та звільнятиме керівників регіональних відділень (представництв). Все це здійснюється без погодження з головою обласної державної адміністрації.

Новий закон також приводить процедуру призначення та звільнення голови ФДМУ у відповідність до конституційних вимог. Законопроектом пропонується вивести голову Фонду з-під впливу Президента Республіки і передати повноваження з призначення (за поданням Прем'єр-міністра) та звільнення Верховній Раді, як це передбачено Конституцією. [30].

Повноваження призначати та звільняти заступника Голови ФДМУ також буде забрано у Президента і передано безпосередньо Президенту.

Гарантії захисту прав покупців майна на електронних аукціонах

Законопроектом пропонується внести зміни до статті 388 Цивільного кодексу України. Ці зміни обмежують право добросовісного покупця на витребування майна, проданого на електронних торгах, організованих у двоступеневій електронній системі електронних торгів, у порядку, встановленому законом.

Зміни спрямовані на захист покупців державного та комунального майна через систему Prozorro.Продажі, яка наразі є єдиною двоступеневою системою електронних торгів. Насамперед, це стосується покупців санкційних активів, які продаються через цю систему. Подібні обмеження

вже застосовуються до продажу активів шляхом приватизації та виконання судових рішень.

Законопроект пропонує вивести представників Фонду з-під впливу Президента і передати повноваження щодо призначення та звільнення до Верховної Ради.

У сфері приватизації та оренди державного майна

Фонд буде єдиним органом приватизації та орендодавцем державного майна (крім випадків, передбачених законом про оренду).

Законопроект 8250 допоможе запобігти масштабній приватизації. Спрощений перелік умов продажу не застосовуватиметься до таких об'єктів. Покупець буде зобов'язаний підтримувати та модернізувати основну діяльність підприємства, сплатити прострочену заборгованість, провести оцінку та аудит.

Також можуть бути скасовані неринкові обмеження на термін дії договорів оренди, укладених під час воєнного стану. Наразі ці строки не можуть перевищувати 12 місяців після закінчення або скасування воєнного стану.

Управління державним майном Запропонований закон відкриває шлях до створення електронного реєстру державного майна, який буде опублікований у формі відкритих даних на офіційному веб-сайті Фонду. Відкритий реєстр державного майна допоможе ефективніше управляти державними активами. Це також полегшить прийняття управлінських рішень щодо приватизації, оренди та концесій.

Також пропонується обмежити можливість обрання осіб, які перебувають під санкціями, а також громадян та резидентів держави-агресора, головами та членами наглядових рад державних підприємств та операційних компаній.

Скасування правового статусу регіональних відділень ФДМУ може суттєво ускладнити операційну діяльність ФДМУ. Всі рішення щодо приватизації, оренди, управління державним майном в регіонах та пов'язані з

цим процеси (наприклад, підписання договорів), які раніше здійснювалися в регіонах, тепер ляжуть на плечі центральних органів влади. У той же час, підтримка ФДМУ цих змін свідчить про його готовність протистояти цим викликам.

Надання повноважень голові ФДМУ обирати заступника голови може призвести до призначення на посаду лояльної до Президента особи та подальшого усунення "небажаної людини". Втім, специфіка процедури призначення та звільнення делегатів притаманна саме ЦОВВ, який має особливий статус, будучи одночасно і ФДМУ. Цей спосіб вже прийнятий іншими подібними органами, такими як НАБУ, НАЗК та АРМА.

Таким чином, прийняття цього законопроекту забезпечить створення ефективної інституційної структури Фонду державного майна за функціональним принципом. Він також запровадить нові електронні сервіси, які заощадять час та витрати для доброчесних операторів у регіонах, що перебувають під юрисдикцією Фонду.

У світлі вищезазначеного, Фонд державного майна України відіграє важливу роль як центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом у сфері використання та розпорядження нерухомим майном, що є наслідком посилення приватизаційного процесу з метою оптимізації державного сектору економіки, подальшого розвитку процесу реформування відносин власності, передачі в оренду державного нерухомого майна. Слід зазначити, що він відповідає за ефективне управління майном, управління правами державних підприємств та управління державним нерухомим майном. Водночас, управління державним нерухомим майном потребує вдосконалення. Для цього слід створити автономні державні підприємства, діяльність яких має ґрунтуватися на самоокупності та незалежній прибутковості.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ УПРАВЛІННЯ ОБЄКТАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

2.1. Моніторинг діяльності Фонду державного майна України (управління корпоративними правами та державними підприємствами)

У 2022 році Фонд державного майна України здійснював свої повноваження відповідно до законодавства України, незважаючи на широкомасштабну агресію, розпочату Російською Федерацією проти України 24 лютого 2022 року. Однак військова окупація та введення воєнного стану на всій території України Указом Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року (зі змінами) вплинули на досягнення бюджетних показників, визначених Законом України "Про Державний бюджет України на 2022 рік". Зокрема, обмежений процес приватизації та запровадження пільг для орендарів державного майна знизили рівень досягнення відповідних показників.

У 2022 році проведення конкурсів з продажу об'єктів приватизації було призупинено через військову окупацію та вперше відновлено у вересні 2022 року після законодавчих обмежень щодо усунення перешкод та заборон на продаж. Усього за звітний період було проведено 182 приватизаційні конкурси. Законом про Державний бюджет України на 2022 рік Фонду було встановлено планове завдання з перерахування коштів від приватизації державного майна до державного бюджету у розмірі 8 000 млн грн.

«Станом на 31.12.2022 до загального фонду державного бюджету від приватизації державного майна та інших надходжень, безпосередньо пов’язаних процесом приватизації, перераховано 1 712,0179 млн грн (з урахуванням залишку станом на 01.01.2022 в сумі 2,1501 млн грн), від продажу газети «Відомості приватизації» – 0,0027 млн грн. Всього перераховано 1 712,0206 млн грн.

Виконання річного плану надходжень до державного бюджету від приватизації становить 21,4 %. Надходження та перерахування коштів, одержаних від приватизації державного майна..

Станом на 31.12.2021 до загального фонду державного бюджету від приватизації державного майна та інших надходжень, безпосередньо пов'язаних з процесом приватизації, перераховано 4 812,606 млн грн (з урахуванням залишку станом на 01.01.2021 в сумі 0,234 млн грн), від продажу газети «Відомості приватизації» – 0,008 млн грн.

Всього перераховано 4 812,614 млн грн. До спеціального фонду державного бюджету від приватизації майна установ виконання покарань та слідчих ізоляторів, що належать до сфери управління Мін'юста та безпосередньо не забезпечують виконання встановлених для них законодавством завдань і функцій (відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 2021 рік»), перераховано 285,250 млн грн. Всього за 2021 рік перераховано до Державного бюджету України 5 097,864 млн грн.»[23].

«Оренда державного майна Станом на 31.12.2022 загальна кількість чинних договорів оренди державного майна становила 14 149. Річне бюджетне завдання з надходження від оренди державного майна на 2022 рік було встановлено в розмірі 1 300 млн грн.

Станом на 31.12.2022 від оренди державного майна до державного бюджету надійшло 575,04 млн грн, що становить 44,2 % виконання річного плану. Станом на 31.12.2021 до державного бюджету від оренди державного майна надійшло 1 623,12 млн грн» [23].

Управління правами державних підприємств.

«Станом на 31.12.2022 Фонд та його регіональні відділення здійснюють управління корпоративними правами держави у 233 господарських товариствах. Станом на 31.12.2022 до державного бюджету сплачено 306,61 млн грн дивідендів та частини чистого прибутку господарських товариств. Протягом відповідного періоду 2021 року до

державного бюджету сплачено 837,85 млн грн дивідендів та частини чистого прибутку господарських товариств. Загалом у 2022 році Фонд забезпечив перерахування до державного бюджету коштів, отриманих від приватизації, оренди державного майна, дивідендів та частини чистого прибутку господарських товариств у розмірі понад 2 593 млн грн» [23].

Станом на 31 грудня 2022 року до Реєстру корпоративних прав держави включено 412 господарських товариств (далі - ГП) з державною часткою у статутному капіталі. Держава в особі Уряду України, фондів, міністерств та інших центральних і місцевих органів виконавчої влади контролює державні корпоративні права у 320 АТ, 71 товаристві з обмеженою відповідальністю (ТОВ), 21 державній акціонерній компанії (НАК) та державних холдингових компаніях (ДХК), створених відповідно до окремих рішень Президента та Уряду України. На рис. 2.1. показано розподіл прав державної власності на підприємства за частками держави у статутному капіталі державних підприємств.

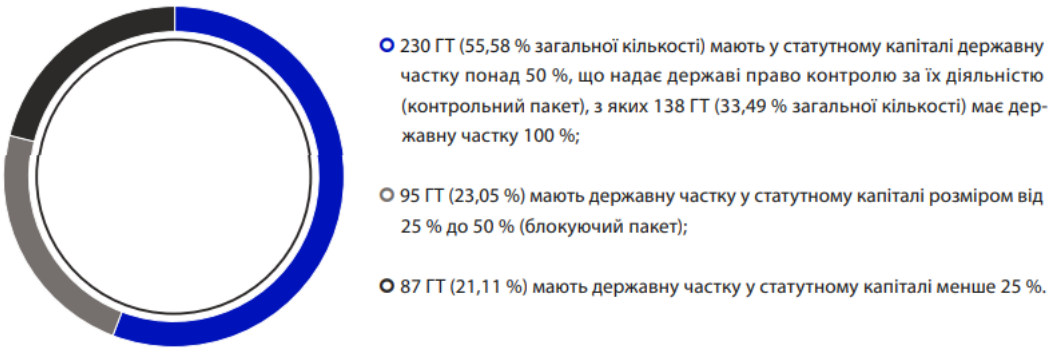

Рис. 2.1. Розподіл корпоративних прав держави у статутних капіталах ГТ за часткою

У Державному реєстрі корпоративних прав зареєстровано 133 АТ, засновані міністерствами (у тому числі спільне підприємство з Фондом), та 15 НАК і ДХК, що не підпорядковуються Фонду, функції з управління якими здійснює виключно міністерство, яке їх створило. В управлінні Фонду та регіональних відділень перебувають 233 об'єкти з НАКами, що становить 56,55% від загальної кількості об'єктів, внесених до Реєстру НАКів (87 - в

управлінні Фонду та 146 - в управлінні регіональних відділень). Міністерства та інші центральні та місцеві органи виконавчої влади здійснюють управління корпоративними правами у 179 АТ (43,44% від загальної кількості, включаючи одне спільне з Фондом), з яких 132 мають державну частку понад 50%; загальна кількість акцій, що належать державі у статутному капіталі АТ станом на 31 грудня 2022 року, наведена у таблиці 2.1 (Додаток А).

Як видно з Таблиці 2.1, загальна кількість ГК зменшилася на 11: одна ГК була продана, а 10 ГК були передані до сфери управління інших адміністративних органів. Розподіл корпоративних прав держави, що перебувають в управлінні Фонду, за частками показано на рисунку 2.2 (Додаток Б).

Розподіл державних корпоративних прав, що перебувають в управлінні Фонду, за видами діяльності наведено на рис. 2.3 (Додаток В).

Розподіл державних корпоративних прав, що перебувають в управлінні Фонду, за місцезнаходженням наведено на Рис. 2.4 (Додаток В).

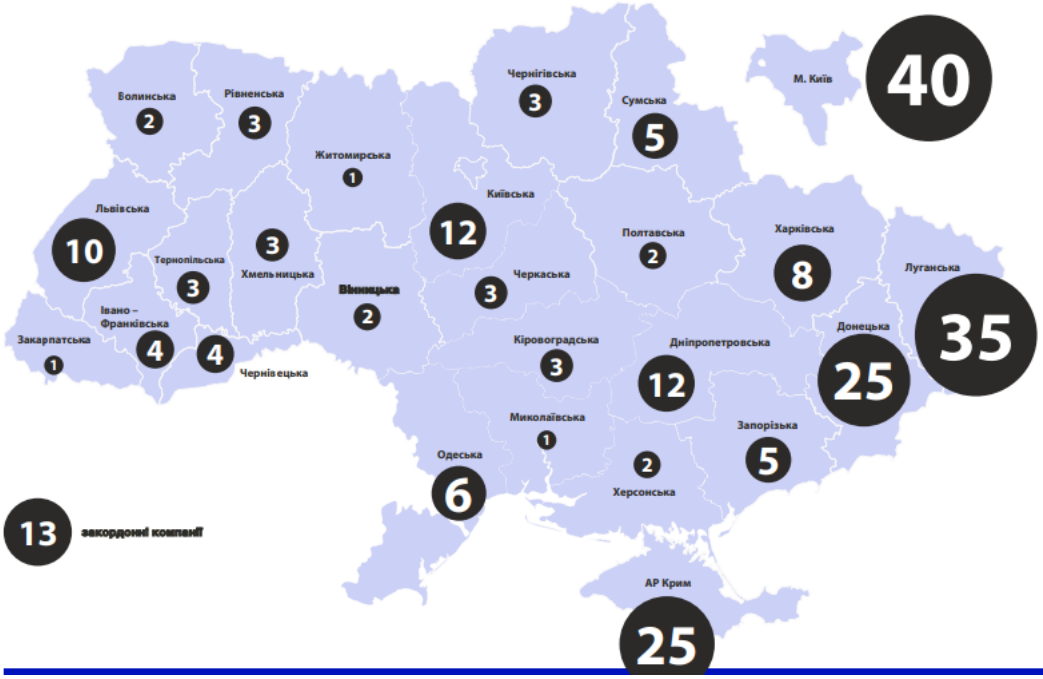

Рис. 2.4. Розподіл корпоративних прав держави, які перебувають в управлінні Фонду, за місцем розташування

До територій, на яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, належать 16 ОТГ у Донецькій області, 31 ОТГ у Луганській області та 25 ОТГ на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим.

Відповідно до пункту 6 постанови Кабінету Міністрів України від 29 жовтня 2003 року № 1679 міністерства та інші органи виконавчої влади подають в електронному вигляді до Фонду інформацію про господарські товариства, засновниками яких є держава або які здійснюють управління державними корпоративними правами (у тому числі інформацію про розмір статутного капіталу та кількість державних корпоративних прав).

У 2022 році Фонд продовжив роботу в межах визначених законом повноважень щодо приведення діяльності товариств, створених до набрання чинності Законом України "Про акціонерні товариства", що перебувають в управлінні Фонду, у відповідність до положень Закону, зокрема, щодо переведення іменних цінних паперів у бездокументарну форму існування. Відповідно до Закону "Про акціонерні товариства" Фонд надіслав листи 98 акціонерним товариствам на пред'явника, що перебувають в управлінні Фонду, з метою виконання вимог щодо здійснення електронного переказу акцій та прийняття відповідних рішень органами управління акціонерного товариства.

Знято з обліку 8 акцій 7 товариств, в яких держава має контроль; 102 акції 54 товариств, в яких держава має контроль, станом на 31 грудня 2022 року; Представництва Фонду та території обслуговування ЦП, які зобов'язані здійснити конвертацію в акції на пред'явника станом на 31 грудня 2022 року. Розподіл між відділеннями виглядає наступним чином у табл. 2.2. (Додаток Г)

Робота в цьому напрямі триває, але гальмується низкою факторів, серед яких брак фінансування на підприємствах, неефективні наглядові ради, мала частка держави в статутному капіталі підприємств, відсутність менеджменту на підприємствах, розташування підприємств на тимчасово окупованих територіях або в зонах активних бойових дій.

«За оперативною інформацією станом на 31.12.2022 у сфері управління апарату Фонду обліковується 652 ДП (з них 135 підприємств агропромислового комплексу), 67 ДП – у сфері управління регіональних відділень Фонду.

За підсумками практичної діяльності Фонду у сфері управління державними підприємствами у 2022 році:

кількість розроблених та затверджених апаратом Фонду нових редакцій статутів ДП – 64, з яких зареєстрованих (перереєстрованих) статутів, а також внесених змін до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань із зазначенням Фонду як центрального органу виконавчої влади, до сфери управління якого належить ДП – 28. Регіональними відділеннями Фонду розроблено 15 нових редакцій статутів;

кількість укладених апаратом Фонду контрактів – 7, регіональними відділеннями Фонду – 2;

кількість укладених апаратом Фонду додаткових угод до контрактів – 11, регіональними відділеннями Фонду – 2;

кількість погоджень апаратом Фонду здійснення переоцінки основних засобів ДП та обрання суб'єктів оціночної діяльності майна – 11, відмов – 4; регіональними відділеннями Фонду погоджено – 1, відмов – 0;

кількість ДП, переданих до сфери управління Фонду – 139;

робота з регіональними відділеннями Фонду стосовно управління ДП, які перебувають у сфері управління регіональних відділень Фонду: 1 ДП передано із регіонального відділення до сфери управління апарату Фонду, 1 ДП передано із сфери управління Фонду Міністерству розвитку громад та територій України;

апаратом Фонду як уповноваженим органом управління погоджено 18 господарських зобов'язань (значних правочинів), відмовлено – 9; регіональними відділеннями Фонду – 29, відмов – 0. Державними підприємствами, установами, організаціями, функції з управління якими

здійснює апарат Фонду, забезпечено виплати на користь держави на суму 627 698 тис. грн.» [23].

Інформація про найбільших платників податків на користь держави наведена в Табл. 2.3. (Додаток Ж).

Крім того, державні підприємства перерахували на користь держави 43 264 тис. грн. Інформація про державні підприємства з найбільшими відрахуваннями від чистого прибутку представлена в Табл. 2.4. (Додаток К).

«Відповідно до статті 6 Закону України «Про управління об’єктами державної власності» суб’єкти управління уповноважені вести облік об’єктів державної власності, які перебувають в їх управлінні, здійснювати контроль за ефективним використанням та збереженням таких об’єктів, забезпечувати надання розпоряднику Реєстру відомостей про об’єкти державної власності. Фондом здійснюється збір інформації про об’єкти державної власності на єдиних методологічних засадах. На підставі отриманих від суб’єктів управління відомостей про об’єкти державної власності Фондом щоквартально вносяться зміни до Реєстру» [30].

Повнота та достовірність даних, що вносяться Фондом до реєстру, залежать виключно від своєчасного надання об'єктивної інформації органами управління. Виконуючи свою функцію зберігача реєстру, МВФ організовує співпрацю зі 160 органами управління (77 центральними органами виконавчої влади, 25 місцевими органами влади, шістьма академіями наук і п'ятьма комерційними організаціями). У рамках взаємодії з суб'єктами управління об'єктами державної власності з метою забезпечення належного обліку об'єктів державної власності ФДМУ інформує суб'єктів управління про порядок подання інформації про об'єкти державної власності.

«Станом на 31 грудня 2022 року за інформацією, наданою суб’єктами управління (за підсумками проведеної інвентаризації об’єктів державної власності), в Реєстрі обліковуються:

17,4 тис. юридичних осіб, які діють на основі лише державної власності і належать до сфери управління відповідного суб’єкта управління;

412 господарських організацій з корпоративними правами держави, у тому числі управління державною часткою корпоративних прав ПрАТ «Іста-центр» здійснюється Фондом спільно з НАНУ;

більше 1 млн об’єктів державного майна, з яких: 571 тис. об’єктів нерухомого майна ДП, установ, організацій; 692 тис. об’єктів державного майна, яке не увійшло до статутних капіталів ГТ у процесі корпоратизації, але залишилося на їх балансі; 24 тис. об’єктів державного майна, яке не увійшло до статутних капіталів ГТ у процесі приватизації, але залишилося на їх балансі» [23].

Суб'єкти управління надали інформацію про нерухоме майно державних підприємств, установ та організацій щодо 7,4 тис. юридичних осіб (балансоутримувачів) та повідомили, що на балансах 9,7 тис. юридичних осіб не обліковується нерухоме майно державної власності станом на 31 грудня 2022 року, порівняно з відповідними періодами 2020 та 2021 років, Загальна кількість юридичних осіб та суб'єктів управління державним нерухомим майном, що діють виключно на основі державної власності та перебувають у власності відповідних суб'єктів управління наведено у табл. 2.5. (Додаток Л).

«Як свідчать дані табл.2.5., протягом порівняльних періодів загальна кількість:

юридичних осіб (ДП, установ, організацій) зменшилася у зв’язку з припиненням державної реєстрації, реорганізацією юридичних осіб за результатами здійснення адміністративної реформи, оптимізацією кількості суб’єктів господарювання державного сектору економіки, яка проводиться суб’єктами управління об’єктами державної власності разом з Мінекономіки та Фондом за відповідними дорученнями Кабінету Міністрів України, а також приватизацією їх майнових комплексів;

державного майна зменшилася/збільшилася у зв’язку з виконанням прийнятих управлінських рішень, зокрема, відчуження, списання, передачі майна у комунальну/ державну власність, утворення АТ на базі ДП, установ, організацій, повернення об’єктів за рішенням суду, а також рішень щодо

об’єднання та поділу об’єктів державної власності відповідно до отриманих технічних паспортів на об’єкти» [32].

Найбільша кількість юридичних осіб під контролем кожного органу управління показана на рис. 2.5 (Додаток М).

Найбільша кількість об'єктів державної власності, що перебувають в управлінні кожного органу управління, показана на рис. 2.6 (Додаток М).

Окремим урядовим розпорядженням керівників уповноважених органів управління зобов'язано подавати інформацію про державне майно до ФДМУ для внесення змін до реєстрів; ФДМУ здійснює моніторинг подання органами управління інформації про державне майно та щоквартально подає результати Кабінету Міністрів України.

За результатами проведеного Фондом моніторингу подання суб'єктами управління відповідної інформації, майже всі суб'єкти управління надали Фонду інформацію про об'єкти державної власності в установленому порядку для внесення змін до реєстру, за винятком оновленої інформації про об'єкти державної власності, поданої органами державної влади Автономної Республіки Крим.

«У зв’язку з оптимізацією системи центральних органів виконавчої влади Фондом у 2022 році проводилися роботи щодо налагодження взаємодії, зокрема з Державним агентством розвитку туризму України (ДАРТ), Державною інспекцією архітектури та містобудування України (ДІАМ), Національною комісією зі стандартів державної мови, Комісією з регулювання азартних ігор та лотерей (КРАІЛ) та Головним управлінням розвідки Міністерства оборони України, а також відновлення баз даних об’єктів державної власності, які ведуться, зокрема Донецькою, Луганською, Київською та Херсонською обласними військовими адміністраціями, Міністерством у справах ветеранів України (Мінветеранів), Державною службою України з безпеки на транспорті (Укртрансбезпека), Державною службою морського і внутрішнього водного транспорту та судноплавства України (Адміністрація судноплавства), Державною службою України з

питань геодезії, картографії та кадастру (Держгеокадастр), ДІАМ, для формування Реєстру.

Фонд вживає залежних від нього заходів щодо підтримування даних Реєстру в актуальному стані та удосконалення механізму взаємодії з суб'єктами управління об'єктами державної власності в процесі ведення Реєстру. У 2022 році Фондом погоджено із зауваженнями розроблений Мінекономіки проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення відповідальності за порушення порядку обліку об'єктів державної власності», яким передбачено встановлення відповідальності керівників за неподання, несвоєчасне подання або подання інформації не в повному обсязі розпоряднику Реєстру» [30].

Прийняття цього законопроекту необхідне для посилення контролю за актуалізацією інформації про державне майно, яка подається суб'єктом управління для внесення до реєстру, що є ключовим елементом реалізації управлінських рішень щодо майна, таких як приватизація, оренда та передача в спільну власність державного майна, а також для посилення ефективного управління та використання державного майна.

У сфері надання адміністративних послуг Фонд надає адміністративну послугу "Надання інформації (відомостей, витягів) з Єдиного реєстру об'єктів державної власності". Ця адміністративна послуга надається з метою державної реєстрації права державної та комунальної власності на нерухоме майно, захисту права державної власності в судах тощо. У 2022 році на основі реєстру було надано 4,2 тис. адміністративних послуг.

Відповідно до пункту 79 розпорядження Кабінету Міністрів України від 5 жовтня 2016 року № 803-р "Питання запобігання корупції в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади", а також окремих доручень Уряду, органи управління об'єктами державної власності зобов'язані забезпечити проведення в установленому порядку державної реєстрації права власності на об'єкти державної власності, що перебувають в їх управлінні, та надання Фонду інформації про проведену реєстрацію для

включення до реєстру. Фондом запроваджено моніторинг подання суб'єктами управління інформації про стан проведення державної реєстрації права власності на рухоме державне майно за відповідними формами та забезпечується внесення до реєстру відомостей про таку реєстрацію відповідно до наданих суб'єктами управління даних.

За інформацією, отриманою від суб'єктів управління, станом на 31 грудня 2022 року державну реєстрацію права власності на рухоме державне майно проведено щодо 52,9% від загального обсягу рухомого майна державної власності, що підлягає державній реєстрації.

2.2. Управління майном в умовах військового стану в Україні

Це питання набуває особливого значення в умовах воєнного стану, оскільки управління майном є економічною основою місцевого самоврядування та управління. Ефективне управління державною та комунальною власністю створює передумови для посилення спроможності місцевих громад, забезпечення соціальної стабільності та досягнення мети сталого і збалансованого розвитку. Як наслідок, визначається інвестиційна привабливість територіальних громад, підвищується якість публічних послуг, полегшується розвиток та розміщення підприємств у відповідних регіонах. Для забезпечення вищезазначеного необхідно використовувати сучасні форми, методи та інструменти управління власністю. Політика у цій сфері має бути максимально гнучкою та адаптованою до викликів воєнного часу.

«У зв’язку з військовою агресією Російської Федерації проти України Указом Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 р. введено воєнний стан. У відповідності до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» № 389-VIII від 12 травня 2015 року визначено його зміст, порядок введення, гарантії прав і свобод людини, громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб, створення військових адміністрацій» [20].

«Згідно норм чинного законодавства, воєнний стан – це «особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, органам місцевого самоврядування повноважень, потрібних для відведення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини й громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень»» [20].

У регіонах, де введено воєнний стан, може створюватися тимчасовий державний орган - військова адміністрація, який відповідно до положень Конституції та законодавства України здійснює заходи правового режиму воєнного стану, національної оборони, цивільного захисту населення, безпеки і правопорядку, захисту прав, свобод і законних інтересів громадян.

Органи військової адміністрації зі спеціальними повноваженнями у сфері управління майном можна узагальнити наступним положенням (рис. 2.7). Як показано на (рис. 2.7) (Додаток Н), в умовах воєнного стану набувають чинності нові методи та органи управління щодо використання та розпорядження майном.

«Найбільш поширеним і необхідним серед способів управління майном виступають примусове відчуження та вилучення майна усіх форм власності. Так, зокрема, ст. 41 Конституції України передбачено, що «…ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним, але примусове відчуження об’єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості»» [26].

Однак лише у випадку воєнного або надзвичайного стану дозволяється примусове виселення такого майна з подальшим відшкодуванням його повної вартості.

«Цивільний кодекс України передбачає, що «…в умовах воєнного або надзвичайного стану майно може бути примусово відчужене у власника з наступним повним відшкодуванням його вартості, а у разі повернення майна особі у неї поновлюється право власності на це майно, одночасно вона зобов'язується повернути грошову суму або річ, яка була нею одержана у зв'язку з реквізицією, з вирахуванням розумної плати за використання цього майна»» [38].

Аналізуючи питання конфіскації та відчуження майна в умовах воєнного стану, важливо розуміти відмінності між цими адміністративними практиками.

«А саме, примусове відчуження майна передбачає позбавлення власника майна права власності на нього, тобто індивідуально визначене майно, яке може перебувати у приватній або комунальній власності при застосуванні цієї форми управління переходить у власність держави для використання в умовах правового режиму воєнного надзвичайного стану за умови попереднього відшкодування його вартості власнику, тоді як вилучення майна – це позбавлення державних підприємств, державних господарських об'єднань права господарського відання або оперативного управління індивідуально визначеним державним майном з метою його передачі для потреб держави в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» [19].

Різниця полягає в тому, що примусова конфіскація поширюється на комунальну та приватну власність і її вартість згодом відшкодовується, тоді як добровільна конфіскація здійснюється лише за рахунок державної власності і її вартість не відшкодовується. Крім того, примусове відчуження та конфіскація майна в умовах воєнного стану здійснюється за рішенням військового командування за погодженням з місцевими органами державної

влади або виконавчим органом відповідної місцевої ради. На територіях, охоплених конфліктом, такого погодження не вимагається.

«Варто зауважити, що для удосконалення та оптимізації процедури і механізмів проведення примусового відчуження та вилучення майна в умовах дії режиму воєнного стану, Верховною Радою України прийнято Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо оптимізації деяких питань примусового відчуження та вилучення майна в умовах правового режиму воєнного стану» №7605» [14].

Положення закону передбачають примусову конфіскацію обладнання, яке може бути використане для потреб оборонно-промислового комплексу, компенсацію відчуженого майна за рахунок коштів державного бюджету (протягом наступних п'яти бюджетних періодів), передачу рухомого та нерухомого майна Державному агентству з питань виявлення, розшуку та управління активами, виведеними з-під оподаткування (Національному агентству з питань виявлення, розшуку та управління активами, виведеними з-під оподаткування), на підставі рішення Ради національної безпеки і оборони України за пропозицією уповноважених органів військового управління регіонів. Ці реформи сприятимуть зміцненню економічної безпеки країни та захисту її суверенітету і територіальної цілісності. Крім того, в умовах воєнного стану комунальне майно може бути безоплатно передане у державну власність. Така передача має ініціюватися військовим командуванням з метою забезпечення потреб держави в умовах воєнного стану.

Безоплатна передача майна комунальної власності відповідних територіальних громад здійснюється за рішенням рад цих територіальних громад, а передача майна спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст, що перебуває в управлінні районних та обласних рад, - за рішенням районних та обласних рад. У разі неприйняття відповідною місцевою радою рішення про передачу об'єктів права комунальної власності у державну власність таке рішення приймається сільським, селищним, міським

головою, головою районної у місті, районною, обласною радою або секретарем чи заступником секретаря відповідної ради, а потім затверджується відповідною радою відповідно до закону. Кожне рішення приймається відповідною особою у встановленому законом порядку.

«Передавання комунального майна в державну власність оформляється актом приймання-передачі, який підписується сільським, селищним, міським головою, головою районної в місті, районної, обласної ради або секретарем, заступником голови відповідної ради та уповноваженою особою військового командування. Особливістю передачі майна при примусовому відчуженні є те, що саме право власності на таке майно виникає з дати підписання акту приймання - передачі. Зауважимо, що вказане суперечить вимогам законодавства про державну реєстрацію прав на нерухомість. Так, зокрема, згідно ст. 3 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» права на нерухоме майно виникають з моменту такої реєстрації» [16].

«Момент виникнення права власності має важливе значення для належного захисту учасників майнових відносин і може призвести у перспективі до судових позовів. Майно, що підлягає примусовому відчуженню, оцінюється в порядку, установленому законодавством про оцінювання майна, майнових прав та професійну оцінювальну діяльність. Саме Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оцінку діяльності в Україні» передбачає такий порядок, який включає проведення рецензування об’єктів оцінки вартості і саме головне, що вона є обов’язковою не тільки для державного майна але і для об’єктів власності територіальних громад. Рецензування здійснюється оцінювачами, які працюють в органах державного регулювання оціночної діяльності та інших державних органах і органах місцевого самоврядування та мають не менше ніж трирічний досвід практичної оціночної діяльності і експертними радами саморегулівних організацій оцінювачів. Рецензування здійснюється на платній основі» [17].

У таких випадках слід зазначити, що відбір експертів з оцінки здійснюється на конкурсних засадах. Вважаємо, що в процесі оцінки майна, яке підлягає експропріації, можуть виникнути проблеми з термінами та об'єктивністю. Вважаємо, що в умовах воєнного стану необхідно внести зміни до законодавчого акту таким чином, щоб конкурсний відбір оцінювачів та процедури рецензування не були обов'язковою умовою, а спори між учасниками майнових та оціночних відносин вирішувалися в судовому порядку.

«Право на відшкодування вартості майна (компенсацію) в умовах воєнного стану у випадку його примусового відчуження мають як юридичні особи комунальної і приватної форм власності так і фізичні особи або їх правонаступники, в яких відчужено майно (будівлі, споруди, транспортні засоби та ін.) для потреб держави. Попереднє повне відшкодування вартості примусово відчуженого майна відбувається на підставі документа, який містить висновок про незалежну оціночну вартість майна на дату його оцінки, яка проведена у зв’язку з прийняттям рішення про його примусове відчуження» [14-19].

«Для отримання наступної повної компенсації за примусово відчужене в умовах правового режиму воєнного стану майно його колишній власник або уповноважена ним особа після скасування правового режиму воєнного стану звертається до територіального центру комплектування та соціальної підтримки за місцем відчуження майна із заявою, до якої додаються акт і документ, що містить висновок про вартість майна» [18-19].

«У випадку збереження примусово відчуженого майна у задовільному стані та бажанні колишнього власника або уповноваженої ним особи повернути майно після завершення воєнного стану, таке повернення здійснюється у судовому порядку. Підставою для повернення такого майна є рішення суду, яке набрало законної сили, також в судовому порядку розглядаються спори, пов’язані з відшкодуванням вартості примусово відчуженого майна. Одним із способів управління майном, в тому числі під

час воєнного стану, залишається оренда об’єктів державної та комунальної форм власності із внесеними змінами до чинного законодавства, що надають нові можливості, в тому числі, для релокації бізнесу з прифронтових регіонів» [34].

До кінця 2022 року орендарі на територіях, що постраждали від конфлікту, будуть повністю звільнені від сплати орендної плати; до 30 вересня орендарі на територіях, що постраждали від війни, будуть звільнені від сплати орендної плати. До 30 травня цього року на територіях, що постраждали від конфлікту, орендна плата за державне майно не стягувалася. В інших регіонах орендарі державного майна отримують 50-відсоткову знижку, а орендарі змішаної власності - 25-відсоткову знижку. Завдяки пільговій орендній платі підприємства, що знаходяться в небезпечних зонах, отримають нові можливості для перенесення своєї діяльності. Протягом перших шести місяців орендна плата за місцем переїзду становить 1 у.о. за квадратний метр [32].

«Поряд з цим внесено ще ряд змін щодо управління майном під час оренди, а саме:

- по – перше, на всій території України звільняються від орендної плати особи, які були призвані або прийняті на військову службу після оголошення воєнного стану;

- по-друге, органи місцевого самоврядування мають можливість додатково приймати рішення щодо звільнення та знижок за договорами оренди комунального майна;

- по-третє, авансовий внесок та забезпечувальний депозит для договорів зменшено до розміру однієї місячної орендної плати. Передбачено можливість повернення забезпечувальних депозитів орендарям;

- по-четверте, не застосовуються обмеження та вимоги щодо суборенди для чинних договорів;

- по-п’яте, автоматично продовжуватиметься дія договорів оренди, які завершуються в період воєнного стану. Договори оренди можуть бути достроково припинені за заявою орендаря;

- по-шосте, земельні ділянки сільськогосподарського призначення державної і комунальної власності можуть надаватися у користування лише для ведення товарного сільськогосподарського виробництва» [30].

З метою створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану були внесені зміни до Земельного кодексу України щодо розпорядження землями сільськогосподарського призначення [15]:

«- автоматична пролонгація договорів оренди, суборенди, емфітевзису, суперфіцію терміном на один рік щодо земельних ділянок сільськогосподарського призначення (державної, комунальної власності, невитребуваних, нерозподілених земельних ділянок, а також земельних ділянок приватної власності) без волевиявлення сторін та без внесення відомостей про поновлення договору до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно договорів, строк користування земельними ділянками щодо яких закінчився після введення воєнного стану;

- передача в оренду земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної та комунальної власності (крім тих, що перебувають у постійному користуванні осіб, які не належать до державних, комунальних підприємств, установ, організацій), а також нерозподілених та невитребуваних земельних ділянок і земельних часток (паїв) для ведення товарного сільськогосподарського виробництва на термін до одного року може проводитись розпорядниками таких земель при дотриманні певних умова, а саме:

1) встановлення розміру орендної плати земельної ділянки не більше 8 відсотків її нормативної грошової оцінки, що розраховується на основі середньої нормативної грошової оцінки одиниці площі ріллі по області;

2) використання орендарем земельної ділянки виключно для ведення сільськогосподарської діяльності без можливості: поновлення договору

оренди землі, передачі її в суборенду, зміну її цільового призначення, проведення будівельних робіт на земельній ділянці, закладення на ній багаторічних насаджень, відчуження, передачі в заставу (іпотеку) права користування земельною ділянкою, поділу земельної ділянки, об’єднання її з іншою земельною ділянкою, а також використання для власних потреб наявних на земельній ділянці загальнопоширених корисних копалин, торфу, лісу, водних об'єктів;

3) укладення договору оренди земельної ділянки лише в електронній формі, та засвідчення її кваліфікованими електронними підписами орендаря і орендодавця (може відбуватись через використання онлайн сервісу «Дія»);

4) передача в оренду земельних ділянок реалізується без проведення земельних торгів;

5) формування земельної ділянки з метою передачі її в оренду здійснюється без внесення відомостей про таку земельну ділянку до Державного земельного кадастру (державної реєстрації) та присвоєння їй кадастрового номера, на підставі технічної документації із землеустрою щодо інвентаризації земель, яка розробляється за рішенням органу, уповноваженого передавати земельну ділянку в оренду, та затверджується таким органом, а право оренди земельної ділянки, переданої в оренду не підлягає державній реєстрації;

6) земельні ділянки сільськогосподарського призначення державної та комунальної власності можуть надаватися у користування лише з метою ведення товарного сільськогосподарського виробництва» [15].

Слід також зазначити, що відповідно до чинного законодавства землекористувачі (крім підприємств, установ та організацій на землях державної та комунальної власності), які використовують земельні ділянки сільськогосподарського призначення із земель державної та комунальної власності на праві постійного користування, мають можливість отримати такі земельні ділянки в оренду строком до одного року з метою ведення товарного сільськогосподарського виробництва. Результати аналізу нормативно-

правових актів щодо управління власністю в умовах воєнного стану дозволяють виявити особливості застосування окремих способів управління власністю, систематизація яких представлена в Таблиці 2.6 (Додаток М).

Проведений аналіз свідчить, що способи управління майном в умовах воєнного стану на практиці мають певні особливості і спрямовані на ефективне використання державного та комунального майна для потреб оборонно-промислового комплексу та національної безпеки, підтримки та розвитку проектів і обґрунтовано необхідних державних потреб юридичних і фізичних осіб. Можна зробити висновок, що законодавством визначено механізми передачі, примусового відчуження та конфіскації майна.

Водночас питання захисту права власності було і залишається дуже важливим, у тому числі в умовах воєнного стану. Особливий інтерес як для науковців, так і для практиків це питання викликає в умовах воєнного стану в режимі реального часу. Це пов'язано з тим, що під час фактичної реалізації нормативно-правової бази виявляються певні прогалини, які потребують внесення змін до відповідних нормативно-правових актів з метою створення ефективного механізму використання майна та захисту прав його власників.

РОЗДІЛ 3. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ОБ'ЄКТАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

Власність є одним із фундаментальних прав, що гарантує індивідуальну та колективну свободу у зовнішньому світі. Водночас правова система власності залежить від функцій, які виконують конкретні суб'єкти цього права. У європейському правопорядку фізичні та юридичні особи (приватного чи публічного права) визнаються суб'єктами права власності на основі соціальних (у широкому розумінні) функцій, які вони виконують.

При цьому суб'єкти як приватного, так і публічного права є цивільно-правово рівними. Очевидно, що визнання соціальної функції власності (в контексті есхатологічних викликів, що стоять перед державою, ця функція охоплює всі аспекти суспільного життя та безпеки) передбачає інституціоналізацію права публічної власності. Держава та суб'єкти адміністративної сфери визнаються суб'єктами права публічної власності і виконують за їх допомогою соціально-економічні функції. Чи завжди суб'єкти публічної власності використовують своє майно за призначенням? Якщо ні, то яку модель управління публічною власністю слід запровадити, щоб досягти очікуваних результатів для реалізації публічних інтересів, як показує досвід країн європейського шляху розвитку?

«Для пошуку відповідей на поставлені запитання, на наш погляд, необхідно окреслити особливості правового режиму публічної власності, до яких, зокрема, належать: публічна доступність об'єктів публічної власності, включаючи належне всім членам суспільства право користування не тільки матеріальними, а й нематеріальними благами; виключне право публічного власника привласнювати плоди, одержані від об'єктів публічної власності, у суспільних інтересах; виключне право публічного власника управляти об'єктами публічної власності в суспільних інтересах; виключне право

передачі об'єктів права публічної власності у користування іншим особам» [6].

«До цього слід додати, що специфіка правового режиму публічної власності полягає головним чином в обмеженнях, які накладають на відчуження відповідних об'єктів: «приватна власність – це те, що може бути передано на розсуд її власників, а публічна – те, що не може бути передано»» [1].

Таким чином, наявність публічного інтересу визначає обмеження, що накладаються на публічну власність у зв'язку з передачею відповідного майна. Європейський правопорядок визнає дві моделі інституціоналізації правового режиму публічної власності у зв'язку з реалізацією публічного інтересу через об'єкти (активи), що становлять власність. Обидві моделі безпосередньо пов'язані з уявленням про сутність власності (ідеєю права) та правовою структурою, відображеною в архітектурі речового права.

«Перша з них ґрунтується на принципі конституціоналізму, згідно з яким права і свободи людини становлять особливу цінність конституційного ладу, а конституція, своєю чергою, закладає фундаментальні цінності для приватного права – «горизонтальний ефект дії конституції»» [36].

«Таке розуміння і відповідна система відносин власності характерна, зокрема, для Німеччини, де передбачено єдиний правовий режим власності (моністична модель права власності), закріплений у Конституції ФРН [2] та Цивільному кодексі Німеччини» [9].

«Єдиний правовий режим власності у разі реалізації суспільних інтересів, зокрема, за необхідності експропріації, підлягає коригуванню відповідними законодавчими актами. Саме в контексті моністичної моделі права власності слід розуміти статтю 14 розділу 2 Конституції Німеччини, в якій відображено положення про соціальну роль власності – «власність зобов'язує, а її здійснення повинно служити суспільному благу». Справедливості заради зазначимо, що така модель суперечить загалом положенню, згідно якому «власник речі може, тією мірою, якою закон або

права третіх осіб не вступають із цим у протиріччя, поводитися з річчю на власний розсуд і унеможливлювати вплив інших на неї»» [9].

Таким чином, німецька модель реалізації публічного інтересу не передбачає встановлення окремого та особливого правового режиму публічної власності шляхом інтеграції відповідних інститутів на рівні цивільного законодавства, а також не передбачає встановлення особливого правового режиму для конкретних суб'єктів прав. Таким чином, проблема поєднання публічних і приватних інтересів при збереженні єдиного правового режиму власності вирішується шляхом трансформації поняття власності. Під впливом доктрини конституціоналізму інститут приватної власності, який визнається за всіма суб'єктами майнових відносин незалежно від їх правового статусу, набув соціального виміру. Іншими словами, єдина правова система щодо приватної власності, яка раніше регулювалася на рівні цивільного права, під впливом доктрини конституціоналізму трансформувалася в систему соціальної власності.

«Зауважимо, що правила, згідно з якими власність зобов'язує, як відомо, закріплені у ст. 13 Конституції України [26], однак, лише щодо "власності Українського народу", що унеможливлює встановлення єдиного правового права власності для всіх суб'єктів права. Однак при цьому на рівні цивільного законодавства також не встановлено спеціального правового режиму для речей, що входять до складу публічних власників: власник володіє, користується, розпоряджається своїм майном на власний розсуд [38]. Обмеження щодо розпорядчих актів у корпусі українського законодавства встановлені фрагментарно лише щодо окремих об'єктів прав. Так, ст. 11 Закону «Про управління об'єктами державної власності» [22] обмежує розпорядчі дії суб'єктів управління державної власності виключно корпоративними правами. Одночасно законодавством України не передбачено поділ речей на ручі публічного права і речі приватного права» [28].

Визначення того, які об'єкти є суспільно важливими, а які ні, може ґрунтуватися лише на оборотоздатності об'єкта права. Це пов'язано з тим, що

розпорядження або використання речі залежить від природи самого об'єкта права, а не від пов'язаного з ним суспільного інтересу.

Натомість німецький правопорядок базується на тому, що кожна власність має притаманне їй публічне призначення і що це призначення не залежить від правового статусу власника, а лише від мети, яку переслідує власник..

«Таким чином, публічні інтереси можуть реалізовуватися не тільки державою загалом і федеральними землями, а й приватними особами та утвореннями. «Соціальна модель» власності імпліцитно передбачає, що власники діятимуть соціально відповідально, як це визначено нормативними актами, затвердженими законодавцем. Зміст і межі прав власності в цьому випадку спрямовані на сприяння «соціально справедливому порядку власності»» [8].

«Це означає, що соціальне зобов'язання повинне відповідати критерію пропорційності та допускає (за певних обставин) державне втручання, яке залежить від соціальної значимості виду власності, що може змінюватись з плином часу.» [11].

Таким чином, "соціальна модель" власності, закріплена в Цивільному кодексі Німеччини відповідно до Конституції Німеччини, передбачає юридично обґрунтоване втручання держави з метою обмеження та перерозподілу прав приватної власності на користь суспільного блага, що уможливлює реалізацію політики соціального функціонування обмежених ресурсів.

«На відміну від «соціальної моделі» власності, багато правопорядків у Європі (орієнтованих на романський вектор європейського приватного права) виходять із необхідності інституціалізації публічної власності на рівні цивільного законодавства. Для цих правопорядків характерний дуалізм правових режимів приватної та публічної власності, виправданість збереження яких пов'язана з низкою факторів, і насамперед дотриманням принципу верховенства права. Справді, реалізація «соціальної моделі»

власності передбачає суворе дотримання законності, включаючи такі умови її реалізації, як демократичний устрій держави, справедливість та рівність у відносинах» [7].

«Отже, дотримання суспільних інтересів у разі реалізації моделі «соціальної власності» повністю залежить від стабільності правового порядку. Навпаки, дуалістична модель інституціоналізації публічної власності передбачає встановлення двох режимів (форм) власності: загального режиму приватної власності, що поширюється на всіх фізичних та юридичних осіб, та окремого спеціального режиму публічної власності. Так, Конституція Румунії» [5] передбачає визнання двох видів власності в Республіці: публічної та приватної власності. Відповідно до частини 2 статті 136 Конституції Румунії, публічна власність належить державі або адміністративно-територіальним одиницям.

«Метою інституціоналізації на законодавчому рівні публічної власності є встановлення особливого правового режиму щодо речей (благ), які, будучи публічною власністю, відносять до об'єктів такої власності. Таким чином, публічна власність є сукупністю речей публічної сфери, а публічна власність – це право, встановлене щодо цих речей» [3].

«Відповідно, суб'єктами права публічної власності щодо речей, що становлять суспільні надбання, на національному рівні є держава, а на місцевому рівні – адміністративно-територіальні одиниці. Наведене конституційне становище закріплено у статті 858 Цивільного кодексу Румунії, в якій надається визначення публічної власності: це право власності, що належить державі або адміністративно-територіальній одиниці щодо речей, які за своєю природою або відповідно до положення закону, використовуються у суспільних інтересах або представляють такий інтерес за умови, що вони придбані одним із передбачених законом способів» [4].

Таким чином, при визначенні публічної власності основною її ознакою є особливий правовий режим, встановлений для об'єктів, що належать державі або адміністративно-територіальним одиницям відповідно до їх

призначення, незалежно від характеру об'єктів. Застосування цієї системи, очевидно, залежить від того, чи належать об'єкти, що належать вищезазначеним суб'єктам, до публічної чи приватної сфери. Саме ця особливість дозволяє відрізнити правову систему публічної власності від спеціальної правової системи об'єктів, що належать державі або адміністративно-територіальним одиницям. Відповідно до статті 859 Цивільного кодексу Румунії, об'єкти публічної власності, виключені з обігу, є публічним майном. З іншого боку, об'єкти, які не є виключно публічною власністю, але належать державі або адміністративно-територіальним одиницям, належать до публічної або приватної сфери, залежно від обставин, тільки якщо вони були придбані одним із способів, передбачених законом.

Таким чином, держава та адміністративно-територіальні одиниці є власниками речей, одні з яких користуються виключним правовим режимом (імунітетом), а інші перебувають в обороті, але розподіляються за правилами, відмінними від тих, що встановлені для приватних осіб. Короткий огляд питань, пов'язаних з концепцією публічної власності в європейському правовому полі, дозволяє виявити позитивні та негативні риси двох моделей публічної власності. Реалізація політики інтеграції України до Європейського Союзу має призвести до змін у відносинах між аналізованими сферами та наблизити національне законодавство України до усталених практик у європейському правовому полі.

ВИСНОВКИ

Державний сектор в Україні пройшов тривалий процес еволюції, протягом якого його частка значно зменшилася. Однак сьогодні він продовжує відігравати важливу роль, принаймні в багатьох галузях національної економіки. Більше того, в умовах воєнного стану ефективне функціонування цього сектору набуває все більшого значення. Для цього необхідно подолати негативні стереотипи, що призводять до зниження продуктивності праці, зокрема на державних підприємствах та підприємствах, що перебувають у державній власності, а також підвищити якість інституційного забезпечення морально-етичних аспектів ділової поведінки. Пріоритетними напрямами реалізації відповідних реформ є визначення нових бюджетних пріоритетів відповідно до політики лібералізації та децентралізації, модернізація інституційної парадигми державних підприємств, ринкова трансформація існуючих інституцій у науково-дослідній та освітній сферах, а також покращення інституційного середовища державного сектору в енергетиці.

Таким чином, держава є власником відповідного майна і, зберігаючи за собою це право, дотримується принципів ринкової економіки та передає право і повноваження з управління майном комерційним суб'єктам, які використовують це майно у власних інтересах протягом тривалого періоду часу. При цьому мають бути дотримані інтереси держави у вигляді отримання доходів до бюджету та забезпечення використання державного майна для вирішення суспільно значущих завдань. Держава також має використовувати майно для проведення антимонопольної політики, розвитку підприємницької ініціативи, ринкової конкуренції тощо.

Прийняття законопроекту забезпечить створення ефективної інституційної структури Фонду державного майна за функціональним принципом. Також буде запроваджено нові електронні сервіси, які заощадять

час та витрати для добросовісного бізнесу в регіонах, що перебувають під юрисдикцією Фонду.

У світлі вищезазначеного, Фонд державного майна України відіграє важливу роль як центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом у сфері використання та розпорядження нерухомим майном, що є наслідком посилення приватизаційного процесу з метою оптимізації державного сектору економіки, подальшого розвитку процесу реформування відносин власності, передачі в оренду державного нерухомого майна. Слід зазначити, що він відповідає за ефективне управління майном, управління правами державних підприємств та управління державним нерухомим майном. Водночас, управління державним нерухомим майном потребує вдосконалення. Для цього слід створити автономні державні підприємства, діяльність яких має ґрунтуватися на самоокупності та незалежній прибутковості.

У 2022 році Фонд державного майна України здійснював свої повноваження відповідно до законодавства України, незважаючи на широкомасштабну агресію, розпочату Російською Федерацією проти України 24 лютого 2022 року. Однак військова окупація та введення воєнного стану на всій території України Указом Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року (зі змінами) вплинули на досягнення бюджетних показників, визначених Законом України "Про Державний бюджет України на 2022 рік". Зокрема, обмежений процес приватизації та запровадження пільг для орендарів державного майна знизили рівень виконання відповідних показників.

Річне планове виконання надходжень від приватизації до державного бюджету становило 21,4%. Надходження та перерахування коштів від приватизації державного майна.

Станом на 31 грудня 2021 року від приватизації державного майна та інших надходжень, безпосередньо пов'язаних з процесом приватизації, до загального фонду державного бюджету перераховано 4 812 606 млн грн (з

урахуванням залишку коштів на 1 січня 2021 року в сумі 0,234 млн грн) та 0,008 млн грн від продажу газети "Відомості приватизації". Перераховано 0,008 млн грн.

Станом на 31 грудня 2022 року від оренди державного майна до державного бюджету надійшло 575,04 млн грн, що відповідає 44,2% річного плану. З цього аналізу можна зробити висновок, що в умовах воєнного стану спосіб управління майном має певні особливості реалізації та спрямований на ефективне використання державного та комунального майна для потреб оборонно-промислового комплексу, національної безпеки, підтримки та розвитку бізнесу, а також його передачу, примусове відчуження та вилучення у юридичних і фізичних осіб для обґрунтовано необхідних державних потреб. Можна зробити висновок, що при цьому питання захисту права власності було і залишається надзвичайно актуальним, в тому числі і в умовах воєнного стану. Особливий інтерес як для науковців, так і для практиків це питання викликає в умовах воєнного стану в режимі реального часу. Це пов'язано з тим, що під час фактичної реалізації нормативно-правової бази виявляються певні прогалини, які потребують внесення змін до відповідних нормативно-правових актів з метою налагодження ефективного механізму використання майна та захисту прав його власників.

Держави та адміністративно-територіальні одиниці є власниками речей, деякі з яких мають виключний правовий режим (імунітет), інші перебувають в обороті, але розподіляються за іншими правилами, ніж ті, що встановлені для приватних осіб. Короткий огляд питань, пов'язаних з концепцією публічної власності в європейському правовому полі, дозволяє виявити позитивні та негативні риси двох моделей публічної власності. Реалізація політики інтеграції України до Європейського Союзу має призвести до змін у відносинах між аналізованими сферами та наблизити національне законодавство України до усталеної практики в європейському правовому полі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Alchian, Armen A. “SOME ECONOMICS OF PROPERTY RIGHTS.” Il Politico, vol. 30, no. 4, 1965, pp. 816–29. – http://surl.li/lwqnp
2. Basic Law for the Federal Republic of Germany in the revised version published in the Federal Law Gazette Part III, classification number 100-1, as last amended by the Act of 28 June 2022 (Federal Law Gazette I p. 968). – http://surl.li/lwqnk
3. Bîrsan Corneliu. Drept civil: drepturile reale principale/Corneliu Bîrsan. Ed. A 2-a, rev. – București: Editura Hamangiu, 2015. – 486 p.
4. Codul civil al Romania (Legea nr. 287 din 17 iulie 2009 privind Codul civil). – https://www.codulcivil.ro
5. Constitutia din 31/10/2003 Publicat in Monitorul Oficial, Partea I nr. 767 din 31/10/2003 = The Constitution of Romania. – http://surl.li/lwqmx
6. Edella Schlager and Elinor Ostrom, Property Rights. Regimes and Natural Resources: A Conceptual Analysis//Land Economics. 1992. Vol. 68. No 3. P. 249-262. – http://surl.li/kcvat
7. EUROPEAN COMMISSION FOR DEMOCRACY THROUGH LAW (VENICE COMMISSION) RULE OF LAW CHECKLIST Adopted by the Venice Commission at its 106th Plenary Session (Venice, 11-12 March 2016). Council of Europe. –http://surl.li/crspv
8. Fabian Thiel, “Property entails obligations“: Land and Property Law in Germany – Past, Present, and Future. – http://surl.li/kyohe
9. German Civil Code (BGB). – http://surl.li/gnuub
10. Malyniak B. S., Martyniuk O. M. Kyrylenko O. P. The Impact of Corruption on the Efficiency of Public Spending Across Countries with Different Levels of Democracy. Financial and credit activity: problems of theory and practice. Vol 1, No 28 (2019). – 290–301 p. URL: https://doi.org/10.18371/fcaptp.v1i28.163927.

11. McHarg, “The Social Obligations of Ownership and the Regulation of Energy Utilities in the United Kingdom and the European Union” in Property and the Law in Energy and Natural Resources (2010), eds. A. McHarg, B. Barton, A. Bradbrook and L. Godden, pp. 360 - 387.
12. Андрєєв, М. (2019). Про проєкти двох цікавих документів. Освіта.ua. URL: https://osvita.ua/blogs/66737
13. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15/print.;
14. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо оптимізації деяких питань примусового відчуження та вилучення майна в умовах правового режиму воєнного стану»: прийнятий 15 серпня 2022р. №7605. URL: https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40137.
15. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану»: прийнятий 24 березня 2022 р. № 2145-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145- 20#Text
16. Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень»: прийнятий 1 липня 2004 р. № 1952-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#Text.
17. Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні»: прийнятий 12 липня 2001 р. № 2658-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14#Text
18. Закон України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану»: прийнятий 17 травня 2012 р. № 4765-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text.
19. Закон України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану»: прийнятий 17 травня 2012 р. № 4765-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text

20. Закон України «Про правовий режим воєнного стану»: прийнятий 12 травня 2015 р. № 389-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text.
21. Закон України «Про управління об’єктами державної власності» від 21.09.2006 № 185-V. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-16/print.
22. Закон України «Про управління об’єктами державної власності» від 21.09.2006 № 185-V. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-16/print.
23. Звіт про роботу Фонду державного майна України та хід приватизації державного майна у 2022 році. Електронний ресурс. Назва з екрану: https://spfu.gov.ua/ua/documents/press-list/spf-reports/17368.html
24. Іванюта В. В. Структура державної власності як об’єкту державного управління в сучасних економічних умовах. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 12. – URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1362. DOI: 10.32702/2307-2156-2018.12.29
25. Іванюта В. В. Структура державної власності як об’єкту державного управління в сучасних економічних умовах. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 12. – URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1362 (дата звернення: 23.01.2024). DOI: 10.32702/2307-2156-2018.12.29
26. Конституція України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/254к/96-вр
27. Магас, В. (2015). Свобода і конкуренція – головне гасло часу. Хвиля. URL: https://hvylya.net/analytics/economics/svoboda-ikonkurentsiya-golovne-gaslo-chasu.html
28. Майданик Р.А.Речове право: підручник/Р.А. Майданик. К.: Алерта, 2019.1102 с.

29. Міністерство економіки України. (2022). Питома вага державного сектору в економіці. URL: https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=3f9cbf0 b-24bf-48f8-8360-04d559e41d60&tag=UpravlinniaDerzhavnimSektoromEkonomikiIs

30. Москалюк Н.Б. Теоретичні та практичні проблеми права державної власності та його реалізації. Тернопіль: ВПЦ «Економічна думка ТНЕУ», 2020. 352с.

31. Москалюк, Н. Б. (2020). Загальне управління власністю як категорія здійснення права державної власності. *URL: http://www. sulj. oduvs. od. ua/archive/2020/1/19. pdf*.

32. Москалюк, Н. Б. (2021). *Теоретичні та практичні проблеми права державної власності та його реалізації* (Doctoral dissertation).

33. Овєчкіна, О. А., & Захарова, О. І. (2020). Стан сучасної державної власності в Україні: ознаки посилення системних деформаційних змін. *Агросвіт*, (22), 66-71.

34. Постанова Кабінету Міністрів України «Про особливості оренди державного та комунального майна у період воєнного стану»: прийнята 27 травня 2022 р. № 634. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/634-2022-%D0%BF#Text.

35. Потапчук Г. Ю. Роль дослідницьких традицій інституту власності у побудові ефективної економічної політики реформування відносин власності. Ефективна економіка. 2009. № 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=100.

36. Савчин М.В. Порівняльне конституційне право: навчальний посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 328 с.

37. Сорока, С. (2021). Укроборонпром: реформа або смерть. Українська правда. URL: https://www.pravda.com.ua/columns/2021/06/17/7297590

38. Цивільний Кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356)// http://surl.li/kixz

39. Шашина, М. (2014). Бюджетна ефективність державного сектору економіки України. Економічний вісник НТУУ "КПІ", 11. URL: https://economy.kpi.ua/uk/node/251
40. Якименко, Ю. (2021). Україна: 30 років на європейському шляху. Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова. Київ: Заповіт, 392.